

Zittingsdocument

A9-0334/2023

7.11.2023

VERSLAG

over het strategisch kompas en de ruimtegebaseerde defensievermogens van de EU
(2022/2078(INI))

Commissie buitenlandse zaken

Rapporteur: Arnaud Danjean

INHOUD

	Blz.
ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT	4
TOELICHTING	19
MINDERHEIDSSTANDPUNT	20
INFORMATIE OVER DE GOEDKEURING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE	21
HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE	22

ONTWERPRESOLUTIE VAN HET EUROPEES PARLEMENT

over het strategisch kompas en de ruimtegebaseerde defensievermogens van de EU (2022/2078(INI))

Het Europees Parlement,

- gezien het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), en met name artikel 222,
- gezien Titel V van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), en met name artikel 42, lid 7,
- gezien Verordening (EU) 2023/588 van het Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2023 tot vaststelling van het programma van de Unie voor beveiligde connectiviteit voor de periode 2023-2027¹,
- gezien de gezamenlijke mededeling aan het Europees Parlement en de Raad van 10 maart 2023 getiteld “Een ruimtestrategie voor veiligheid en defensie van de Europese Unie” (JOIN (2023) 0009),
- gezien Richtlijn (EU) 2022/2557 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2022 betreffende de weerbaarheid van kritieke entiteiten en tot intrekking van Richtlijn 2008/114/EG van de Raad²,
- gezien Richtlijn (EU) 2022/2555 van het Europees Parlement en de Raad van 14 december 2022 betreffende maatregelen voor een hoog gezamenlijk niveau van cyberbeveiliging in de Unie, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 910/2014 en Richtlijn (EU) 2018/1972 en tot intrekking van Richtlijn (EU) 2016/1148 (NIS 2-richtlijn)³,
- gezien de aanbeveling van de Raad van 14 november 2022 ter evaluatie van de voortgang die door de deelnemende lidstaten is gemaakt bij het nakomen van de verbintenissen in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking (PESCO)⁴,
- gezien de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van 18 mei 2022 over de analyse van de lacunes op het gebied van defensie-investeringen en de te volgen koers (JOIN(2022)0024),

¹ PB L 79 van 17.3.2023, blz. 1.

² PB L 333 van 27.12.2022, blz. 164.

³ PB L 333 van 27.12.2022, blz. 80.

⁴ PB C 433 van 15.11.2022, blz. 6.

- gezien Verordening (EU) 2021/697 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2021 tot oprichting van het Europees Defensiefonds en tot intrekking van Verordening (EU) 2018/1092⁵,
- gezien Besluit (GBVB) 2021/698 van de Raad van 30 april 2021 betreffende de beveiliging van systemen en diensten die worden gestationeerd, geëxploiteerd en gebruikt in het kader van het ruimtevaartprogramma van de Unie en die een weerslag kunnen hebben op de veiligheid van de Unie, en tot intrekking van Besluit 2014/496/GBVB⁶,
- gezien de mededeling van de Commissie van 15 februari 2022, getiteld “Routekaart voor kritieke technologieën voor veiligheid en defensie” (COM(2022)0061),
- gezien Verordening (EU) 2021/696 van het Europees Parlement en de Raad van 28 april 2021 tot vaststelling van het ruimtevaartprogramma van de Unie, tot oprichting van het Agentschap van de Europese Unie voor het ruimtevaartprogramma en tot intrekking van de Verordeningen (EU) nr. 912/2010, (EU) nr. 1285/2013 en (EU) nr. 377/2014 en Besluit nr. 541/2014/EU⁷,
- gezien de mededeling van de Commissie van 22 februari 2021 getiteld “Actieplan voor synergieën tussen de civiele, defensie- en ruimtevaartindustrieën” (COM(2021)0070),
- gezien de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van 16 december 2020 getiteld “De EU-strategie inzake cyberbeveiliging voor het digitale tijdperk” (JOIN(2020)0018),
- gezien Besluit (GBVB) 2019/797 van de Raad van 17 mei 2019 betreffende beperkende maatregelen tegen cyberaanvallen die de Unie of haar lidstaten bedreigen⁸,
- gezien Verordening (EU) 2019/881 van het Europees Parlement en de Raad van 17 april 2019 inzake Enisa (het Agentschap van de Europese Unie voor cyberbeveiliging), en inzake de certificering van de cyberbeveiliging van informatie- en communicatietechnologie en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 526/2013 (de cyberbeveiligingsverordening)⁹,
- gezien Verordening (EU) 2019/452 van het Europees Parlement en de Raad van 19 maart 2019 tot vaststelling van een kader voor de screening van buitenlandse directe investeringen in de Unie¹⁰,

⁵ PB L 170 van 12.5.2021, blz. 149.

⁶ PB L 170 van 12.5.2021, blz. 178.

⁷ PB L 170 van 12.5.2021, blz. 69.

⁸ PB L 129I van 17.5.2019, blz. 13.

⁹ PB L 151 van 7.6.2019, blz. 15.

¹⁰ PB L 79I van 21.3.2019, blz. 1.

- gezien Besluit (GBVB) 2017/2315 van de Raad van 11 december 2017 tot instelling van de permanente gestructureerde samenwerking (PESCO) en tot opstelling van de lijst van deelnemende lidstaten¹¹,
- gezien de mededeling van 28 juni 2016, getiteld “Gedeelde visie, gemeenschappelijke actie: Een sterker Europa – Een algemene strategie voor de Europese Unie op het gebied van het buitenlands en veiligheidsbeleid”,
- gezien de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid van 7 februari 2013, getiteld “Strategie inzake cyberbeveiliging van de Europese Unie: Een open, veilige en beveiligde cyberspace” (JOIN(2013)0001),
- gezien Besluit 2014/401/GBVB van de Raad van 26 juni 2014 betreffende het Satellietcentrum van de Europese Unie en tot intrekking van Gemeenschappelijk Optreden 2001/555/GBVB betreffende de oprichting van een satellietcentrum van de Europese Unie¹²,
- gezien de gezamenlijke verklaringen over de samenwerking tussen de EU en de NAVO, die op 8 juli 2014, 10 juli 2018 en 10 januari 2023 werden ondertekend,
- gezien het strategisch concept 2022 van de NAVO van 29 juni 2022,
- gezien het algemene ruimtevaartbeleid van de NAVO van 17 januari 2022,
- gezien het verslag van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties van 13 juli 2021 over het verminderen van bedreigingen vanuit de ruimte door middel van normen, voorschriften en beginselen voor verantwoordelijk gedrag en resolutie 76/231 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 24 december 2021 over dat onderwerp,
- gezien resolutie 77/41 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 7 december 2022 over proeven met direct-ascent anti-satellietraketten met vernietigende werking,
- gezien resolutie 75/36 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 7 december 2020 over het verminderen van bedreigingen vanuit de ruimte door middel van normen, voorschriften en beginselen voor verantwoordelijk gedrag,
- gezien resolutie 62/217 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties van 22 december 2007 over internationale samenwerking bij het vreedzame gebruik van de ruimte,
- gezien het VN-Verdrag inzake de beginselen waaraan de activiteiten van staten zijn onderworpen bij het onderzoek en gebruik van de kosmische ruimte, met inbegrip van de maan en andere hemellichamen aangenomen tijdens de 1 499e plenaire vergadering van 19 december 1966,

¹¹ PB L 331 van 14.12.2017, blz. 57.

¹² PB L 188 van 27.6.2014, blz. 73.

- gezien de open VN-werkgroep inzake het verminderen van bedreigingen vanuit de ruimte door middel van normen, voorschriften en beginselen voor verantwoordelijk gedrag, opgericht bij resolutie 76/231,
 - gezien zijn resolutie van 9 mei 2023 over kritieke technologieën voor veiligheid en defensie: stand van zaken en toekomstige uitdagingen¹³,
 - gezien zijn resolutie van 18 januari 2023 over de uitvoering van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid – jaarverslag 2022¹⁴,
 - gezien zijn resolutie van 25 maart 2021 over de uitvoering van Richtlijn 2009/81/EG betreffende aanbestedingen op defensie- en veiligheidsgebied, en van Richtlijn 2009/43/EG betreffende de overdracht van defensiegerelateerde producten¹⁵,
 - gezien zijn resolutie van 7 oktober 2021 over de stand van de cyberdefensievermogens van de EU¹⁶,
 - gezien zijn resolutie van 12 september 2018 over autonome wapensystemen¹⁷,
 - gezien zijn resolutie van 13 juni 2018 over cyberdefensie¹⁸,
 - gezien zijn resolutie van 8 juni 2016 over ruimtevaartcapaciteiten voor de Europese veiligheid en defensie¹⁹,
 - gezien zijn resolutie van 3 april 2014 over de alomvattende aanpak van de EU en de gevolgen ervan voor de coherentie van het externe optreden van de EU²⁰,
 - gezien het Verdrag van 5 augustus 1963 tot het verbieden van proefnemingen met kernwapens in de dampkring, in de kosmische ruimte en onder water,
 - gezien het Verdrag van 10 december 1976 inzake het verbod van militair of enig ander vijandelijk gebruik van milieuveranderingstechnieken,
 - gezien de routekaart voor klimaatverandering en defensie van 9 november 2020,
 - gezien artikel 54 van zijn Reglement,
 - gezien het verslag van de Commissie buitenlandse zaken (A9-0334/2023),
- A. overwegende dat de Europese Unie programma's en capaciteiten heeft die haar de status van ruimtevaartmogendheid geven;

¹³ Aangenomen teksten, P9_TA(2023)0131.

¹⁴ PB C 214 van 16.6.2023, blz. 26.

¹⁵ PB C 494 van 8.12.2021, blz. 54.

¹⁶ PB C 132 van 24.3.2022, blz. 102.

¹⁷ PB C 433 van 23.12.2019, blz. 86.

¹⁸ PB C 28 van 27.1.2020, blz. 57.

¹⁹ PB C 86 van 6.3.2018, blz. 84.

²⁰ PB C 408 van 30.11.2017, blz. 21.

- B. overwegende dat het EU-ruimtevaartprogramma en het programma van de Unie voor beveiligde connectiviteit (IRIS²) een belangrijke rol spelen in de context van Europese veiligheid en defensie en de EU de status van geloofwaardige speler op het internationale toneel geven;
- C. overwegende dat de ruimtevaartactiviteiten van de EU een belangrijke bijdrage leveren aan de veiligheid van de burgers van de EU en daarbuiten, hetgeen geen enkele afzonderlijke lidstaat alleen zou kunnen doen;
- D. overwegende dat de VN een open werkgroep heeft opgericht inzake het verminderen van bedreigingen vanuit de ruimte door middel van normen, voorschriften en beginselen voor verantwoordelijk gedrag;
- E. overwegende dat het strategisch kompas en de ruimtestrategie voor veiligheid en defensie van de EU het belang van de ruimte erkennen als een strategisch gebied waarop steeds assertievere en potentieel conflictueuzere mogelijkheden op civiel, militair en economisch vlak actief zijn;
- F. overwegende dat in de Verklaring van Versailles van 10 en 11 maart 2022 wordt benadrukt dat er meer moet worden geïnvesteerd in strategische hulpmiddelen, waaronder cyberbeveiliging en in de ruimte gestationeerde connectiviteit, teneinde de defensievermogens van de EU en de operationele capaciteit van de EU voor de uitvoering van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid te versterken, evenals ander beleid van de Unie op gebieden als extern optreden, grensbeheer, bescherming van kritieke activa, crisisbeheersing, humanitaire hulp of noodhulp bij rampen;
- G. overwegende dat de grootschalige invasie van Oekraïne door Rusland heeft aangetoond dat geospatiale beeldinformatie en veilige connectiviteit op het gebied van militaire doelwitten, manoeuvreren en defensie van essentieel belang en strategische waarde zijn, maar ook uitdagingen aan het licht heeft gebracht die moeten worden aangepakt door middel van internationale initiatieven die gericht zijn op ruimtevaart- en cyberkwesaties, gezien de nauwe banden tussen ruimtevaart en cyberdomeinen;
- H. overwegende dat ruimteveiligheid essentieel is voor de mondiale stabiliteit en kan helpen om de gevolgen van conflicten te beperken of conflicten helemaal te vermijden;
- I. overwegende dat de ruimtevaartcapaciteiten van de Unie en haar lidstaten essentiële activiteiten leveren voor de economie, het wetenschappelijk onderzoek en het functioneren van onze samenlevingen;
- J. overwegende dat ruimtegebaseerde activa bedoeld zijn voor tweërlei gebruik, aangezien zij civiele doeleinden dienen en tegelijkertijd van cruciaal belang zijn voor veiligheid en defensie; overwegende dat ruimtevaartcapaciteiten niet alleen essentieel zijn geworden voor autonome beoordeling, besluitvorming en actie, maar ook voor het uitvoeren van civiele en militaire operaties door de EU en haar lidstaten;
- K. overwegende dat de EU het risico loopt de autonome toegang tot de ruimte te verliezen voor de inzet van haar civiele en militaire satellieten; overwegende dat dit verlies tot veiligheidsuitdagingen zou leiden, aangezien de EU gedwongen zou zijn haar missies

uit te voeren buiten het grondgebied van de EU en te vertrouwen op niet-Europese draagraketten;

- L. overwegende dat er sprake is van een toename van ruimteactiviteiten, een verhoogd risico op botsingen en ruimteschroot en een toename van het aantal overheids- en niet-overheidsactoren; overwegende dat er een technologische en commerciële ruimtewedloop plaatsvindt en de strategische concurrentie tussen ruimtevaartmogendheden is toegenomen en het potentieel voor escalatie toeneemt;
- M. overwegende dat de snelle ontwikkeling van nieuwe particuliere ruimtevaartcapaciteiten kansen biedt voor innovatie in samenwerking met de lidstaten, maar ook uitdagingen met zich meebrengt, aangezien commerciële exploitatie negatieve gevolgen kan hebben voor de veiligheid in de ruimte; overwegende dat dergelijke privécapaciteiten, zoals Starlink satellietdiensten, ten goede of ten kwade zijn gebruikt in het kader van de illegale aanvalsoorlog van Rusland tegen Oekraïne;
- N. overwegende dat deze bewapening tot uiting komt in de ontwikkeling van middelen om ruimtevaartuigen te neutraliseren of zelfs te vernietigen;
- O. overwegende dat er sprake is van een intensivering van bedreigingen van de civiele of militaire ruimtevaartcapaciteiten van de Unie en haar lidstaten, ongeacht of deze per ongeluk of opzettelijk zijn gepleegd, die moeilijk op te sporen en toe te schrijven zijn, en van een toename van onvriendelijk gedrag op basis van ambiguïteit of intimidatie;
- P. overwegende dat het opzettelijk creëren van ruimteschrootvelden door kwaadwillende actoren, bijvoorbeeld met behulp van antisatellietraketten, kan leiden tot een kettingreactie van botsingen (Kessler'syndroom), waardoor een veilige toegang tot de ruimte onmogelijk wordt;
- Q. overwegende dat er geen gemeenschappelijk internationaal standpunt is over de mogelijke reactiedrempels ten aanzien van een handeling die in de ruimte plaatsvindt; overwegende dat dit kan leiden tot een onopzettelijke of ongewilde escalatie;
- R. overwegende dat deze bedreigingen ook aanzienlijke gevolgen hebben op humanitair gebied en voor crisisbeheer, aangezien capaciteiten op het gebied van ruimtevaartdiensten vaak worden gebruikt om hulp te bieden aan mensen die zich in noodsituaties bevinden (zoals natuurrampen of gewapende conflicten); overwegende dat een op samenwerking gebaseerde aanpak van ruimtediensten nodig is om dergelijke uitdagingen, waaronder de gevolgen van de klimaatverandering, te monitoren en aan te pakken;
- S. overwegende dat er sprake is van een ontoereikend veiligheidsniveau van de Europese ruimtevaartcapaciteiten, aanhoudende afhankelijkheid van bepaalde Europese ruimtevaartindustrieën van derde landen, een heterogeen niveau van bescherming van de nationale ruimtesystemen tussen de lidstaten en een gebrek aan een snel en doeltreffend reactievermogen in geval van een ruimtecrisis;
- T. overwegende dat de ruimtevaart een snel groeiende economische sector is; overwegende dat uit het verslag over de gecoördineerde jaarlijkse evaluatie inzake defensie van 2022 blijkt dat de ruimte- en cyberspace minder goed gefinancierd zijn dan traditionele

domeinen zoals lucht, land en zee; overwegende dat de totale jaarlijkse uitgaven van de EU-lidstaten voor civiele ruimtevaartactiviteiten ruwweg slechts een zesde bedragen van de uitgaven van de Verenigde Staten en aanzienlijk lager zijn dan die van China, en dat het vanwege dit grote verschil een uitdaging is om het doel van de EU van open strategische autonomie in de ruimte te bereiken;

1. is ingenomen met de bevindingen en het hoge ambitieniveau van de aanbevelingen die zijn voorgesteld in de ruimtestrategie voor veiligheid en defensie van de Europese Unie, die tegemoetkomen aan de sterke verwachtingen van Europese ruimtevaartactoren, en dringt aan op een snelle en doeltreffende uitvoering van de bepleitte acties overeenkomstig het leidende beginsel van de EU inzake open strategische autonomie;
2. merkt op dat in de routekaart voor klimaatverandering en defensie klimaatverandering wordt erkend als een dreigingsmultiplicator die onze veiligheid op de lange termijn fundamenteel beïnvloedt en daarin concrete maatregelen worden vastgesteld om de steeds belangrijkere samenhang tussen klimaat en veiligheid aan te pakken; wijst erop dat het belangrijk is om de klimaatverandering nauwlettend te monitoren en erover te rapporteren door gebruik te maken van de ruimtevaartcapaciteiten van de EU, vanwege de cruciale gevolgen voor de veiligheid van de EU, het effect ervan op migratie en conflicten in naburige regio's, en de implicaties ervan voor de voedselzekerheid, de energieproductie en de internationale handel;

Bescherming en veerkracht van ruimtesystemen en -diensten

3. wijst erop dat ruimtesystemen en satellieten kritieke infrastructuur zijn, die moet worden beschermd en versterkt; merkt op dat de toenemende risico's van ruimteschroot en bedreigingen in de ruimte en voor ruimtesystemen, zowel op de grond als in de ruimte, het noodzakelijk maken de veerkracht van de Europese ruimte-infrastructuur, -systemen en -diensten te versterken;
4. is ingenomen met het voorstel van de strategie om een jaarlijks gerubriceerd analysedocument voor ruimtedreigingen op te stellen, zodat de EU en de lidstaten zich collectief bewust worden van de omvang van deze bedreigingen en van de maatregelen die moeten worden genomen om ze doeltreffend aan te pakken;
5. stelt vast dat 11 van de 27 lidstaten al nationale regelgeving voor de ruimtevaart hebben ingevoerd; is ingenomen met het initiatief van de Commissie om EU-ruimtetwetgeving voor te stellen tot vaststelling van een gemeenschappelijk, geharmoniseerd en samenhangend kader voor beveiliging, veiligheid en duurzaamheid om de veerkracht en strategische autonomie van de ruimtediensten van de EU te versterken en buitensporige versnippering van de mondiale ruimtevaartmarkt te voorkomen, en tegelijkertijd bij te dragen aan de versterking van het concurrentievermogen van de Europese ruimtevaartindustrie door het gebruik van ruimtediensten op een groot aantal beleidsterreinen van de EU te stimuleren; wijst erop dat dit coherente en samenhangende EU-kader met spanning wordt verwacht door de lidstaten en de ruimtevaartindustrie in het algemeen, waaronder grote industriële actoren en kmo's; benadrukt dat er een doeltreffend regelgevingskader moet komen voor nieuwe ruimtevaartondernemingen die in de EU gevestigd zijn, met een sterke nadruk op beschermingsmaatregelen en informatiebeveiliging in overeenstemming met de

veiligheidsbehoeften van de Unie; dringt aan op de vaststelling van specifieke maatregelen om ervoor te zorgen dat particuliere ruimtevaartondernemingen die een dienst verlenen, in tijden van crisis worden beschouwd als particuliere entiteiten met een openbaardienstverleningstaak, teneinde te voorkomen dat de toegang tot ruimtediensten, met name satellietcommunicatie, wordt opgeschort of beperkt; moedigt de Commissie aan om kwesties in verband met registratie, aansprakelijkheid en milieunormen op te nemen in nieuwe ruimtewetgeving;

6. pleit voor een versterking van de middelen inzake internationale regelgeving en capaciteiten voor ruimteverkeersbeheer (STM) en de vaststelling van gemeenschappelijke reactiedrempels ten aanzien van handelingen die in de ruimte plaatsvinden, om de infrastructuur in een baan om de aarde van de EU, de lidstaten en particuliere ondernemingen beter te beschermen; dringt erop aan dat de EU niet vertrouwt op ruimtebewakingssystemen van derden; verzoekt derhalve de EU en haar lidstaten hun inspanningen op het gebied van ruimtebewaking en -monitoring op te voeren om het risico op botsingen te verminderen; herinnert eraan dat het belangrijk is om de cyberbeveiliging van zowel ruimtesystemen als infrastructuur op de grond tegen cyberaanvallen te verbeteren; dringt aan op meer internationale samenwerking en coördinatie op het gebied van ruimteverkeersbeheer en op een verkleining van de ecologische voetafdruk van de ruimtevaartsector;
7. benadrukt dat het belangrijk is om het bewustzijn op EU-niveau te vergroten over het belang van zowel civiele als overheidsgebruikers die gebruikmaken van de publiek gereguleerde Galileo-dienst en nieuwe Galileo-differentiatoren zoals de High Accuracy Service, Authentication Service en Emergency Warning Service op een synergetische manier met aardobservatie en beveiligde communicatie, teneinde de operationele capaciteit van de EU te versterken om in alle fasen van rampenrisicobeheer op te treden en de zich ontwikkelende dreigingen doeltreffend aan te pakken;
8. betreurt dat de Unie voor gegevens over ruimtebewaking en -monitoring (SST) in grote mate afhankelijk is van andere landen; dringt erop aan dat de Commissie en de lidstaten meer in opsporingscapaciteiten op het gebied van SST investeren met het oog op de ondersteuning, in samenwerking met het EU SST-consortium, van de ontwikkeling van een uitgebreidere Europese databank;
9. dringt aan op de snelle en operationele oprichting van de satellietconstellatie voor beveiligde connectiviteit "IRIS²", met deelname van de ruimtesector in heel Europa, met inbegrip van kmo's, om te zorgen voor constante toegang tot beveiligde en soevereine connectiviteitsdiensten die tegemoetkomen aan de operationele behoeften van de EU en de lidstaten en dringt erop aan dat de bestaande onderdelen van het ruimtevaartprogramma van de Unie worden afgerond, om de veerkracht van de kritieke infrastructuur van de lidstaten te versterken; is van mening dat IRIS² het belang aantoonst van beveiligde satellietgebaseerde connectiviteit, onder meer door het gebruik van kwantumcryptie, en van ruimtegebaseerde aardobservatie als cruciale factoren; benadrukt voorts het belang van IRIS² voor de doeltreffende uitvoering van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid van de EU, aangezien het missies en operaties in het buitenland ondersteunt en fungeert als een belangrijk instrument om de veiligheid van gevoelige digitale communicatie te waarborgen;

10. is ingenomen met het voorstel om een EU-programma voor aardobservatiediensten op te zetten voor gebruik door de overheid, voor gevoelige toepassingen op het gebied van veiligheid en defensie; verzoekt de Commissie opdracht te geven voor een studie om de haalbaarheid van een dergelijke dienst te analyseren en te zorgen voor voldoende financiering voor dit doel;
11. benadrukt de belangrijke bijdrage van Copernicus aan missies in verband met aardobservatie, waaronder toepassingen in verband met beveiliging;
12. dringt erop aan dat de veilige multiorbitale connectiviteitsinfrastructuur wordt ontwikkeld tot een echte mondiale dienst die ook gebieden bestrijkt die momenteel slecht worden gedekt, zoals het noordpoolgebied; roept ertoe op te waarborgen dat belanghebbenden op het gebied van openbare veiligheid en defensie toegang hebben tot gemeenschappelijke satellietdiensten in strategisch belangrijke gebieden ter ondersteuning van de werking van kritieke infrastructuur, crisisbeheersing en omgevingsbewustzijn;
13. is van mening dat, om de continuïteit van de dienstverlening in geval van een incident in stand te houden, ervoor moet worden gezorgd dat satellieten toekomstbestendig zijn en dat tijdens de ontwikkelingsfase waarschijnlijke aanvalsscenario's worden geanticipeerd; stelt dat autonome grondsystemen moeten worden gehandhaafd om negatieve langetermijneffecten te voorkomen die het gevolg kunnen zijn van een verminderde toegang tot de ruimte, en dat beschermingsmaatregelen moeten worden versterkt door de vereisten inzake cyberbeveiliging systematisch te integreren door ontwerp door middel van voortdurende samenwerking met de particuliere sector en gedurende de gehele levensduur van bestaande componenten;
14. merkt op dat de ruimtevaartcapaciteiten van de Unie het mogelijk maken de ruimtevaartinfrastructuur te beschermen, de veerkracht ervan te vergroten en de bijdragen van de Europese ruimteactiva aan de operationele defensie- en veiligheidscapaciteiten te verbeteren, en ervoor te zorgen dat inspanningen op het gebied van afschrikking en defensie blijven functioneren indien aanvallen of storingen in de ruimte de kritieke infrastructuur aantasten; is bezorgd over de reële risico's van de ongecontroleerde ontwikkeling van nieuwe ruimtetechnologieën; pleit er in dit verband voor om op Europees niveau de risico's van militarisering strikter en preciezer te beoordelen en te monitoren, met name op bijzonder gevoelige gebieden als de toegang tot de ruimte of operaties in een baan om de aarde;
15. benadrukt dat de capaciteit voor autonome toegang tot de ruimte een essentieel onderdeel is van het Europese ruimtevaartbeleid; betreurt het huidige gebrek aan autonome toegang tot de ruimte voor de EU, waardoor missies op het gebied van veiligheid en defensie in gevaar komen; is derhalve van mening dat op basis van synergieën een bijzondere inspanning moet worden geleverd om de duurzame productie van Europese draagraketten verder te stimuleren en concurrerend te maken; verzoekt de EU en haar lidstaten het beginsel van Europese preferentie toe te passen bij de keuze van draagraketten, teneinde de economische duurzaamheid van de Europese lanceringssector te waarborgen en de afhankelijkheid van buiten de EU vervaardigde draagraketten te verminderen, alsook bij de selectie van ruimtegegevens en -diensten door overheidsinstanties; verzoekt de Commissie een alomvattende strategie voor het

EU-beleid inzake draagraketten te ontwikkelen, waarin prioriteit wordt gegeven aan autonome toegang tot de ruimte, redundantie, hergebruik en schaalbaarheid, en die alle soorten missies, omloopbanen en soorten nuttige ladingen omvat, en te vertrouwen op de technische deskundigheid van het Europees Ruimteagentschap;

16. benadrukt dat de oprichting van geografisch gediversifieerde ruimtehavens en lanceringscomplexen op het grondgebied van de EU moet worden ondersteund, om de strategische autonomie van de EU op ruimtevaartgebied te bevorderen; merkt op dat de ruimteactiva van de regeringen van de EU alleen in uitzonderlijke en gerechtvaardigde gevallen vanaf het grondgebied van een niet-EU-land of met lanceerdiensten van buiten de EU mogen worden gelanceerd; dringt erop aan dat de bestaande en toekomstige ruimtehavens in de EU worden omgevormd tot echte Europese ruimtehavens, en dat daarvoor in het volgende meerjarig financieel kader specifieke EU-financiering voor hun werking en veiligheid moet worden toegewezen; roept op tot de oprichting van een gemeenschappelijk aanbestedingsplatform voor lanceerdiensten om tegemoet te komen aan de behoeften van zowel de EU als haar lidstaten;
17. benadrukt dat de ontwikkeling moet worden bevorderd van responsieve ruimtesystemen die kleine satellieten op korte termijn in verschillende soorten omloopbanen kunnen plaatsen, om tegemoet te komen aan specifieke operationele behoeften en capaciteitstekorten in verband met tekorten aan of schade aan bestaande ruimteactiva;
18. erkent dat sommige banen om de aarde al vol zitten met satellieten en ruimteschroot waardoor de toekomstige ontwikkeling van ruimtevaartactiviteiten riskanter en complexer wordt; wijst er in dit verband op dat het bestaande ruimteschroot moet worden gemonitord en beheerd en dat er manieren moeten worden gevonden om de hoeveelheid afval bij toekomstige ruimtevaartactiviteiten te verminderen;
19. is verheugd over de recente inhuldiging van de Esrange-ruimtehaven in Zweden, die de EU veerkrachtiger zal maken door een tweede lanceerbasis in de Unie te bieden naast de Guyaanse ruimtehaven in Frankrijk; is verheugd over de recente investering in het lanceerplatform “Diamant” in de Guyaanse ruimtehaven, dat ontworpen is om kleine en middelgrote draagraketten te lanceren en zo de lanceercapaciteiten in de EU te diversifiëren;

Respons op kwaadaardige of vijandige activiteiten in de ruimte

20. merkt op dat de intensivering van de bedreigingen in de ruimte de EU en haar lidstaten ertoe noopt hun capaciteiten en governance te versterken om een bedreiging zo snel mogelijk op te sporen, te karakteriseren, toe te schrijven en aan te pakken; is verheugd over de conclusie in het kader van de ruimtestrategie dat nieuwe overheids capaciteiten en -diensten voor aardobservatie nodig zijn;
21. benadrukt dat de incidentele onthullingen van vijandige activiteiten van ruimtevaartmogendheden ten aanzien van kritieke ruimte-infrastructuur aantonen dat dreigingen van potentiële kwaadwillige activiteiten reëel zijn en dat het moeilijk is de oorsprong van deze bedreigingen precies te achterhalen; herinnert er in dit verband aan dat Rusland op 15 november 2021 een van zijn afgedankte elektronische inlichtings satellieten met een direct-ascent-interceptieraket heeft vernietigd, waardoor

een grote hoeveelheid ruimteschroot ontstond; voegt eraan toe dat Rusland uiteindelijk heeft toegegeven dat het deze operatie bij wijze van test heeft uitgevoerd, zonder details te geven over de gebruikte middelen; herinnert eraan dat het bestaan van deze dreigingen ook voldoende gefundeerd is en derhalve het onderwerp vormt van werkzaamheden in de marge van de Ontwapeningsconferentie in Genève, naar aanleiding van Resolutie 76/231 over het terugdringen van ruimtedreigingen door middel van normen, regels en beginselen van verantwoord gedrag; dringt aan op de ontwikkeling van waarborgen ter bescherming tegen het toenemende risico van militarisering van de ruimte;

22. roept op tot grote waakzaamheid met betrekking tot de ontwikkeling van gevoelige technologieën door kleine particuliere entiteiten, die kwetsbaarder zijn voor overname door kwaadwillende of vijandige actoren en een risico van ongecontroleerde proliferatie met zich kunnen meebrengen; dringt er daarnaast bij de lidstaten en de Commissie op aan ervoor te zorgen dat de acht criteria van Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB²¹ en de bepalingen van de verordening inzake goederen voor tweërlei gebruik²² volledig worden nageleefd met betrekking tot de uitvoer van ruimtevaartgerelateerde technologie;
23. benadrukt dat bewustzijn in het ruimtedomein (SDA) van essentieel belang is voor het opsporen, volgen en toeschrijven van een bedreiging en de lidstaten in staat stelt passende beslissingen te nemen naar aanleiding van een ruimteaanval; herinnert eraan dat elke reactie op een aanval in verhouding moet staan tot de aard (van niet-kinetische tot kinetische actie) en omkeerbaarheid (permanent of tijdelijk) ervan; wijst erop dat maar weinig lidstaten momenteel beschikken over de capaciteiten die nodig zijn voor een nauwkeurig SDA en moedigt de lidstaten derhalve sterk aan de informatie te verstrekken die nodig is voor de toeschrijving van vijandig gedrag, hetgeen de ontwikkeling van veilige, robuuste en betrouwbare communicatie- en uitwisselingscapaciteiten op Europees niveau vereist; benadrukt dat informatie-uitwisseling ook een frequente uitwisseling van beste praktijken tussen de lidstaten moet omvatten, met deelname van EU-instellingen;
24. is ingenomen met het voorstel van de strategie tot wijziging van Besluit (GBVB) 2021/698 van de Raad om bedreigingen voor ruimtevaartprogrammadiensten toe te schrijven en erop te reageren; dringt aan op concretere antwoorden over de solidariteitsmechanismen die op Europees niveau moeten worden uitgevoerd; dringt erop aan dat de werkzaamheden met betrekking tot de operationalisering van de clausule inzake wederzijdse bijstand (artikel 42, lid 7, VEU), met name met betrekking tot de ruimte, worden voortgezet door de modaliteiten voor het vaststellen van een aanval, het aanwijzen van de aanvaller en het voorbereiden van de nodige responsmechanismen te testen en er overeenstemming over te bereiken; is ingenomen met de toezegging om een specifiek instrumentarium te ontwikkelen, als aanvulling op

²¹ Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB van de Raad van 8 december 2008 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie (PB L 335 van 13.12.2008, blz. 99).

²² Verordening (EU) 2021/821 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2021 tot instelling van een Unieregeling voor controle op de uitvoer, de tussenhandel, de technische bijstand, de doorvoer en de overbrenging van producten voor tweërlei gebruik (PB L 206 van 11.6.2021, blz. 1).

cyberdiplomatie en hybride toolboxes, dat zou helpen om de verschillende dreigingen op ruimtevaartgebied aan te pakken;

25. benadrukt dat oefeningen van essentieel belang zijn voor het testen en valideren van de reactie van de EU op ruimtedreigingen, alsook voor het opbouwen van een groter gedeeld bewustzijn van ruimtedreigingen en een gemeenschappelijke strategische cultuur op ruimtevaartgebied;
26. wijst op het nauwe verband tussen ruimtevaart en cyberdomeinen; benadrukt in dit verband dat de reacties en initiatieven van de EU in de ruimte coherent moeten zijn, rekening houdend met de uitdagingen die inherent zijn aan beide domeinen;
27. dringt erop aan dat de EU en haar lidstaten beleidsmaatregelen vaststellen inzake antisatellietproeven, met name maatregelen die gericht zijn op het verbieden van destructieve proeven;

Concurrentievermogen en investeringen

28. dringt erop aan dat de EU beschikt over een echt industriebeleid en een concurrerende industrie, onder meer door waar nodig belangrijke projecten van gemeenschappelijk Europees belang op te zetten; is van mening dat EU-steun voor de capaciteitsontwikkeling van de lidstaten ten goede moet komen aan Europese industriële actoren, zowel gevestigde concerns als innovatieve kmo's en startende ondernemingen; steunt tegelijkertijd een omvangrijke en risicovolle investering in cruciale ruimtevaart- en cybertechnologieën, waaronder disruptieve ruimtevaarttechnologieën, om de strategische afhankelijkheid van derde landen te verminderen, onder meer door de gezamenlijke aankoop van kritieke onderdelen en het veiligstellen van de toeleveringsketens van kritieke grondstoffen; benadrukt het potentieel van het waarnemingscentrum voor kritieke technologieën van de Europese Commissie voor het opsporen en monitoren van afhankelijkheden van derde landen; verzoekt de Commissie te zorgen voor afstemming tussen de verordening kritieke grondstoffen en de noodzakelijke behoeften van het ruimtedomein op het gebied van veiligheid en defensie;
29. benadrukt de onderbenutting van gegevens die door de verschillende onderdelen van het ruimtevaartprogramma van de EU worden verstrekt; dringt aan op een betere benutting van EU-ruimtegegevens en -diensten door overheidsinstanties, met name op het gebied van veiligheid en defensie;
30. benadrukt dat, om ruimtevaartcapaciteiten te ontwikkelen, de middelen die in het volgende meerjarig financieel kader aan ruimtevaart worden toegewezen, aanzienlijk moeten worden verhoogd, onder meer ter ondersteuning van EU-agentschappen zoals het Agentschap van de Europese Unie voor het ruimtevaartprogramma (EUSPA), het Satellietcentrum van de EU (Satcen) en het Europees Defensieagentschap, om in te spelen op de toenemende behoeften van de Unie en haar lidstaten op het gebied van ruimtevaartcapaciteiten en -veerkracht, met name wat betreft toegang tot de ruimte, aardobservatie, omgevingsbewustzijn in de ruimte, beveiligde connectiviteit, geavanceerde positie, navigatie en timing (PNT) en de bijbehorende diensten voor gebruikers; benadrukt met name dat de financiering voor ruimteverkeersbeheer en

ruimtebewakings- en volgsystemen moet worden verhoogd om de ruimtevaartinfrastructuur van de EU te beschermen en om op potentiële bedreigingen te reageren; vestigt de aandacht op de noodzaak om te zorgen voor samenhang en zichtbaarheid van alle middelen die aan het Europees ruimtevaartbeleid via verschillende instrumenten worden toegewezen;

31. dringt aan op meer samenhang tussen de bestaande instrumenten teneinde onnodige dubbele investeringen te voorkomen; acht het van essentieel belang de financiering van de instrumenten naar behoren te sturen, rekening houdend met de beschikbare capaciteiten op zowel EU- als commercieel niveau; steunt de gezamenlijke coördinatie van het Europees Defensiefonds, het ruimtevaartprogramma van de Unie, Horizon Europa en de projecten in het kader van PESCO, teneinde de ontwikkeling van relevante capaciteiten te versnellen; benadrukt het belang van synergieën tussen EU- en nationale programma's (civiele, ruimtevaart- en defensieprogramma's) om aan de capaciteitsbehoeften tegemoet te komen;
32. dringt erop aan de technische vaardigheden die nodig zijn op het gebied van openbaar bestuur en bedrijfsleven te versterken door meer te investeren in onderwijs en opleiding, onder meer op het gebied van het veiligheids- en defensieaspect van het ruimtedomein; wijst erop dat meer moet worden geïnvesteerd in ruimtevaartgerelateerd onderwijs op alle onderwijsniveaus, met een sterke nadruk op meer gendergelijkheid op het gebied van ruimtevaart, aangezien slechts 30 % van de beroepsbevolking op internationaal niveau uit vrouwen bestaat;

Governance

33. benadrukt dat de veerkracht van de EU en de lidstaten en hun respons op mogelijke vijandige acties in de ruimte, met name kwaadwillige handelingen die de ruimtevaartactiva van de EU bedreigen, zoals het testen van antisatellietwapens, moeten worden ondersteund door duidelijke, flexibele en responsieve governance, waarmee tekortkomingen worden aangepakt die voortvloeien uit de huidige versnippering van bevoegdheden in de EU-aanpak van ruimtevaart en defensie, en pleit daarnaast voor een versterkte verantwoordingsplicht voor alle actoren die betrokken zijn bij de verschillende onderdelen van het ruimtevaartprogramma van de EU;
34. is van mening dat governance uniek is voor elk onderdeel van het ruimtevaartprogramma; benadrukt dat deze, met grote gevolgen voor de veiligheid van de lidstaten, een geharmoniseerd bestuur vereisen waarbij de lidstaten betrokken zijn en de bescherming van informatie mogelijk maken;
35. is ingenomen met de governanceaanpak van Galileo en de European Geostationary Navigation Overlay Service, die van cruciaal belang is voor de goede werking van de architectuur van het EU-ruimtevaartprogramma en voor de robuustheid van het systeem; herinnert eraan dat deze unieke commandostructuur en duidelijke taakverdeling moet worden uitgebreid naar alle onderdelen van het ruimtevaartprogramma van de EU;
36. benadrukt dat de ontwikkeling van Copernicusdiensten om tegemoet te komen aan de defensievereisten onderworpen moet zijn aan passende governance waarbij de lidstaten en Satcen nauw moeten worden betrokken; erkent de essentiële rol van Satcen als één

collectieve geospatiale intelligentiecapaciteit die het vermogen van de EU en haar lidstaten om autonoom beslissingen te nemen en actie te ondernemen, versterkt;

37. wijst erop dat de samenhang en de verdere ontwikkeling van projecten in het kader van PESCO op het gebied van beeldmateriaal uit overheidsbronnen, ruimtegebaseerde vroegtijdige waarschuwing voor raketten, militaire PNT, en verdediging van ruimteactiva moet worden gewaarborgd; volgt aandachtig de tijdige oplevering van capaciteitsprojecten in het kader van PESCO met betrekking tot ruimtevaart;
38. herinnert eraan dat governance de bestaande middelen niet mag dupliceren of de lidstaten mag omzeilen op gebieden zoals de toeschrijving van bedreigingen, die sterk afhankelijk zijn van nationale capaciteiten; benadrukt in dit verband dat gebruik kan worden gemaakt van de ervaring en deskundigheid van Satcen en zijn vertrouwensrelatie met de lidstaten en het bedrijfsleven op dit gebied; benadrukt dat de financiering van Satcen verder moet worden verhoogd om het in staat te stellen zijn activiteiten doeltreffend uit te voeren in het licht van de toegenomen vraag naar zijn producten in de afgelopen jaren;

Samenwerking en partnerschappen

39. merkt op dat de ontwikkelingen in de geopolitieke context de EU en haar lidstaten ertoe moeten aanzetten om gemeenschappelijke en gecoördineerde standpunten in te nemen, zodat zij kunnen optreden bij de ontwikkeling van internationale normen; verzoekt de EU een actievere rol op zich te nemen als voortrekker op het gebied van de vaststelling van internationale normen in de ruimte; is voorstander van multilaterale oplossingen, binnen het kader van de Verenigde Naties, voor de governance van de ruimte; roept de EU en haar lidstaten op om proactief te werken aan de totstandkoming van multilaterale oplossingen, met inbegrip van mogelijke herzieningen van internationale overeenkomsten, met name wat betreft ruimteverkeersbeheer, en om de toepasselijkheid van het internationaal humanitair recht opnieuw te bevestigen; wijst op de noodzaak om op VN-niveau een doeltreffend kader te ontwikkelen voor de coördinatie van omgevingsbewustzijn in de ruimte en om normen en beginselen te ontwikkelen voor het ruimen van ruimteschroot; dringt er bij de EU en de lidstaten op aan hun toezeggingen inzake transparantiebevorderende en vertrouwenwekkende maatregelen te herbevestigen teneinde nieuwe maatregelen voor ruimteveiligheid te bevorderen in het licht van de huidige bedreigingen; wijst op de noodzaak van een internationaal rechtskader voor de activiteiten van nieuwe ruimtevaartbedrijven;
40. benadrukt het belang van het ontwikkelen van samenwerking met strategische partners en het waarborgen van de strategische autonomie van de EU en haar vermogen om alle bedreigingen voor haar ruimtevaartactiva en -belangen in de ruimte autonoom aan te pakken; is er voorstander van om de dialoog met de Verenigde Staten voort te zetten, maar blijft waakzaam voor het risico dat visies, standaarden en normen worden gestuurd of zelfs opgelegd, waarin de lidstaten geen inspraak hebben gehad; roept op tot meer samenwerking en het aangaan van allianties met de bredere groep van strategische EU-partners;
41. merkt op dat de NAVO bezig is met een strategische heroverweging van zijn rol in de ruimtesector; merkt echter op dat de EU zelf en via haar lidstaten al over uitgebreidere

programma's, capaciteiten en instellingen beschikt die niet concurreren met de NATO in deze sector; roept op tot nauwere samenwerking tussen de EU en de NAVO, op basis van een gezamenlijke dreigingsanalyse, op gebieden van gemeenschappelijk belang, bijvoorbeeld via gezamenlijke opleidingen en oefeningen, de uitwisseling van beste praktijken en bijeenkomsten met medewerkers van beide instellingen, waarbij de rollen, bevoegdheden en autonomie van de twee organisaties strikt moeten worden gehandhaafd en worden geactualiseerd door middel van een continue dialoog en bezinning; herinnert eraan dat de EU en de NAVO ruimtevaartkwesties reeds bespreken in het kader van hun gestructureerde dialoog over veerkracht;

42. benadrukt de rol van het Europees Ruimteagentschap (ESA) als technisch agentschap, dat onder andere bijdraagt aan de uitvoering van het ruimtevaartbeleid van de EU; herinnert eraan dat de samenwerking met het ESA moet plaatsvinden binnen een kader dat de wezenlijke belangen van de Unie vrijwaart;
43. wijst erop dat het Euspa, dat belast is met het verlenen van commerciële en overheidsdiensten en het waarborgen van de operationele veiligheid van satellietssystemen, zijn rol bij het waarborgen van de veiligheid van de in gebruik zijnde ruimtesystemen moet blijven versterken en aldus moet bijdragen aan de strategische autonomie van de EU;

o

o o

44. verzoekt zijn Voorzitter deze resolutie te doen toekomen aan de Raad, de Commissie, de Europese Dienst voor extern optreden en de vicevoorzitter van de Commissie/hoge vertegenwoordiger van de Unie voor buitenlandse zaken en veiligheidsbeleid.

TOELICHTING

In de huidige geopolitieke context van toenemende strategische concurrentie en een sterke toename van het aantal bedreigingen heeft de EU op 10 maart 2023 haar allereerste EU-ruimtestrategie voor veiligheid en defensie aangenomen. De strategie, die deel uitmaakt van de implementatie van het Strategisch Kompas van de EU waarin de ruimte als strategisch domein wordt aangemerkt, biedt een ambitieus kader om de ruimteactiva van de EU te beschermen, haar belangen te verdedigen, vijandige activiteiten in de ruimte af te schrikken en haar strategische positie en autonomie te versterken.

Het INI-verslag over het strategisch kompas en de ruimtegebaseerde defensievermogens van de EU is een respons van het EP op de ruimtevaartstrategie van de EU voor veiligheid en defensie. Daarin worden 5 prioritaire gebieden onderscheiden: i) bescherming en veerkracht van systemen; ii) adequate reactie op dreigingen; iii) concurrentievermogen en investeringen; iv) governance; v) samenwerking.

24.10.2023

MINDERHEIDSSTANDPUNT

ingediend overeenkomstig artikel 55, lid 4, van het Reglement
Clare Daly, Mick Wallace

Dit verslag is een exercitie in het onnodig opblazen van dreigingen. Wat hier als oplossing wordt voorgesteld is militarisering, blokvorming en het terzijde schuiven van de internationale samenwerking die is vastgelegd in meerdere overeenkomsten die teruggaan tot het Outer Space Treaty van 1969.

Het grootste risico voor de ruimte-infrastructuur van de EU is de overvloed aan ruimteverkeer en ruimtepuin. De oplossing hiervoor is om op VN-niveau een doeltreffend kader te ontwikkelen voor de coördinatie van omgevingsbewustzijn in de ruimte en om normen en beginselen te ontwikkelen voor het verwijderen van ruimtepuin. Het rapport blaast verhalen op over kwaadaardige of vijandige activiteiten om de steun voor de Europese ruimtevaartindustrie te rechtvaardigen, waardoor de groei van de commerciële exploitatie van de ruimte, en daarmee de toename van ruimteschroot, wordt gestimuleerd.

In talloze resoluties spreekt de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties haar bezorgdheid uit over een wapenwedloop in de ruimte en roept ze ruimtevaardende landen op om te voorkomen dat deze situatie escaleert. Wat we nodig hebben is een nieuw internationaal verdrag om vrede en veiligheid te garanderen en een wapenwedloop in de ruimte te voorkomen. Het verslag draagt hier te weinig aan bij. Er is nog nooit oorlog gevoerd in de ruimte, maar zolang we een beleid blijven voeren dat de ruimte aanwijst als een toneel voor conflicten en geostrategische concurrentie, kunnen we er zeker van zijn dat een ruimteoorlog alsnog werkelijkheid wordt.

INFORMATIE OVER DE GOEDKEURING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE

Datum goedkeuring	24.10.2023
Uitslag eindstemming	+ : 39 - : 4 0 : 0
Bij de eindstemming aanwezige leden	Alexander Alexandrov Yordanov, Petras Auštrevičius, Traian Băsescu, Anna Bonfrisco, Włodzimierz Cimoszewicz, Katalin Cseh, Michael Gahler, Giorgos Georgiou, Sunčana Glavak, Bernard Guetta, Sandra Kalniete, Dietmar Köster, Andrius Kubilius, David Lega, Leopoldo López Gil, Jaak Madison, Pedro Marques, David McAllister, Vangelis Meimarakis, Sven Mikser, Francisco José Millán Mon, Matjaž Nemec, Demetris Papadakis, Kostas Papadakis, Tonino Picula, Giuliano Pisapia, Thijs Reuten, Nacho Sánchez Amor, Andreas Schieder, Jordi Solé, Sergei Stanishev, Tineke Strik, Dominik Tarczyński, Dragoș Tudorache, Bernhard Zimniok, Željana Zovko
Bij de eindstemming aanwezige vaste plaatsvervangers	Attila Ara-Kovács, Lars Patrick Berg, Andrey Kovatchev, Georgios Kyrtos, Sergey Lagodinsky, Thomas Waitz, Mick Wallace

HOOFDELIJKE EINDSTEMMING IN DE BEVOEGDE COMMISSIE

39	+
ECR	Lars Patrick Berg, Dominik Tarczyński
ID	Anna Bonfrisco, Jaak Madison
PPE	Alexander Alexandrov Yordanov, Traian Băsescu, Michael Gahler, Sunčana Glavak, Sandra Kalniete, Andrey Kovatchev, Andrius Kubilius, David Lega, Leopoldo López Gil, David McAllister, Vangelis Meimarakis, Francisco José Millán Mon, Željana Zovko
Renew	Petras Auštrevičius, Katalin Cseh, Bernard Guetta, Georgios Kyrtos, Dragoș Tudorache
S&D	Attila Ara-Kovács, Włodzimierz Cimoszewicz, Dietmar Köster, Pedro Marques, Sven Mikser, Matjaž Nemeč, Demetris Papadakis, Tonino Picula, Giuliano Pisapia, Thijs Reuten, Nacho Sánchez Amor, Andreas Schieder, Sergei Stanishev
Verts/ALE	Sergey Lagodinsky, Jordi Solé, Tineke Strik, Thomas Waitz

4	-
ID	Bernhard Zimniok
NI	Kostas Papadakis
The Left	Giorgos Georgiou, Mick Wallace

0	0

Verklaring van de gebruikte tekens:

+ : voor

- : tegen

0 : onthouding